

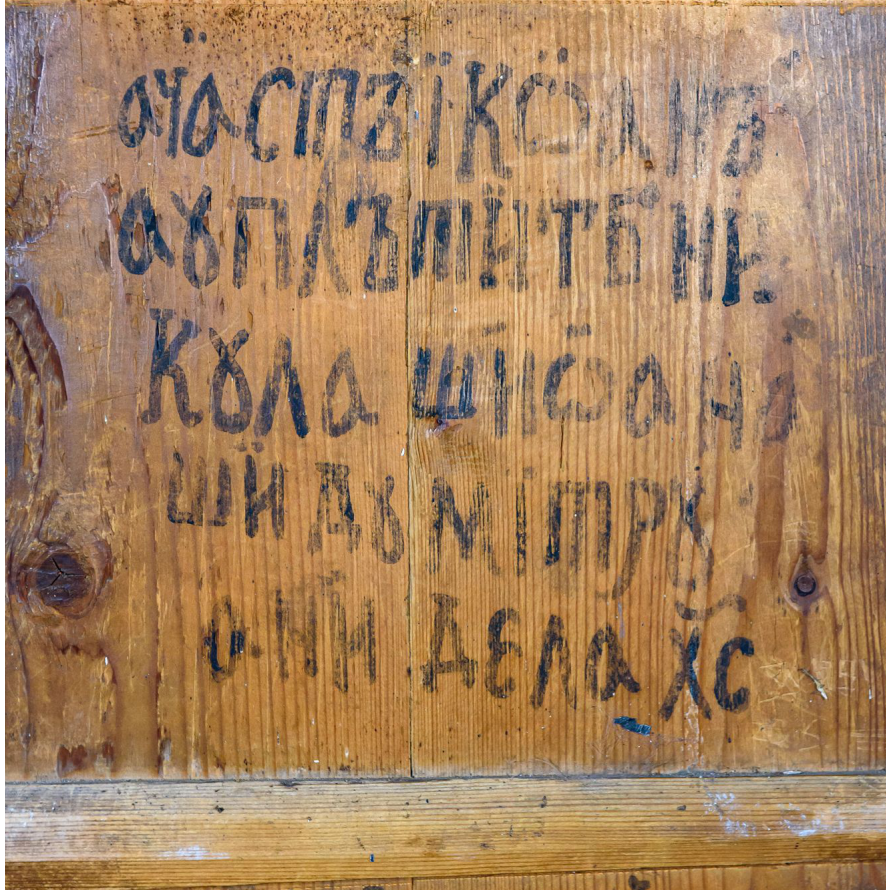

Scurtă
prezentare
a prețiosul
monument
istoric
din Straja

Consuela
Bendea,
consultant artistic
CJCPCT Cluj

Ascuns printre dealurile din dreapta drumului ce leagă Clujul de Huedin, Staja este un sat cu o istorie îndelungată, pe alocuri zbuciumată, ce coboară în timp până la 1216. Totodată, este deținătorul unui lăcaș de cult din lemn de o deosebită valoare arhitectonică și artistică. Biserica de lemn patronată de Sfinții Arhangheli Mihail și Gavril este monument istoric (cu codul CJ-II-m-B-07768 pe Lista Monumentelor Istorice) și domină așezarea prin amplasarea pe o înălțime, în cimitirul satului.

Păstrând nucleul lăcașului ridicat pe la 1600, dar și prezența penelului a trei pictori muraliști și iconari de marcă, biserica de lemn din Straja este, în forma sa actuală, un bun exemplu de monument care încă nu și-a dezvăluit în totalitate tainele, șterse sau ascunse de modificări suferite în timp, ca urmare a necesității adaptării la folosirea frecventă.

ISTORIA

Tradiția orală spune ca edificiul ar fi fost construit în satul Finciu din comuna Călățele, chiar la începutul secolului al XVII-lea, unde a servit ca lăcaș de cult până pe la 1765-1767, când comunitatea de acolo își ridică o biserică nouă de lemn. Distrus la un moment dat și rămas nelocuit timp de peste un veac, satul Straja tocmai se repopulase și avea nevoie de lăcaș de închinare, pe care îl aduce din Finciu, încărcat în care trase de șase perechi de boi. Strămutarea trebuie să se fi produs până în 1796, când se așterne cel mai vechi strat de pictură păstrat în interior.

În 1806 este chemat aici cunoscutul pictor Dimitrie Ispas din Gilău să împodobească interiorul (pereții verticali ai altarului cu certitudine), așa cum se deduce din inscripția pe care a lăsat-o în altar.

Adus la Straja, lăcașul este supus unor modificări, extinderi care îi modifică aspectul.

Prin îndelungata sa existență, prin unicitatea formei absidei și patrimoniul de icoană pe lemn, exemplul de la Straja rămâne unul din cele mai valoroase monumente istorice clujene.

ARHITECTURA

Elementul care particularizează acest edificiu, conferindu-i valoarea unui monument de interes național, este modul cum meșterii au realizat altarul semicircular, în încercarea de a imita arhitectura de zid. Pentru aceasta au folosit bârne masive din stejar, cioplite astfel încât să formeze două segmente de semicerc unite în axul absidei. Raritatea acestui tip de absidă la bisericile de lemn (se păstrează puține în Transilvania) sporește considerabil importanța exemplului din Straja.

Pe lângă stejarul folosit la ridicarea altarului, meșterii au utilizat bradul pentru restul construcției. Pronaosul și naosul se înscriu într-un dreptunghi unitar, având în prelungire altarul semicircular amintit, retras cu 30 de centimetri față de naos. Un pridvor fără parapet pe latura sudică a fost adăugat probabil la strămutare, când s-au adus și alte modificări. Astfel, s-a introdus un pronaos pentru un plus de spațiu, edificiul original fiind mai mic și s-a intercalat o bârnă între pereții verticali ai naosului și boltă, pentru supra-înălțarea edificiului. Lemnul de stejar a fost folosit și la construirea turnului clopotniță, scund,

având coif octogonal și galerie deschisă cu arcade semicirculare.

Alături de acoperișul unitar, existența a doar două goluri pentru uși la iconostas stau dovadă a vechimii lăcașului.

PICTURA

În inscripția pe care a lăsat-o în altar la proscomidie, citită de Atanasie Popa dar degradată între timp, Dimitrie Ispas ne vorbește despre pictura murală realizată în 1806, alături de un ajutorul al său pe nume Ștefan: „Cine să vor întâmpla a sluji în această sfântă biserică ca să fie dator a pomeni ... Teodor, Io v, Ioan, Dimitrie, Marie, ... neamul lor ca și pre dâșii să-i ierte milostivul Dumnezeu. Zugrăvitu-s-au acest sfânt altar al doilea ..., meșterul zugrav Dimitrie Ispas și Ștefan, 1806. Și fiind preot popa Teodor de la Agârbici cu ... Petre. Ficurator a fost T ătar Onisie, bir ăul satului Costea Teodor, sfătul au fost Costea Gheorghe, august în 15”. Existența acestei pisanii a dus la atribuirea pentru mult timp a întregului ansamblu de pictură lui Ispas. Totuși, în analiza recentă a fragmentelor murale, cercetători precum Saveta Pop pun pictarea

interiorului în 1796 pe seama la fel de cunoscutului Nistor din Feleac, întrucât porțiunile rămase sunt îngrijit lucrate și nu dezvăluie elementele caracteristice primului pictor zugrav menționat.

Sfinții reprezentați în partea inferioară a absidei îi datorăm, așadar, lui Ispas, însă scenele din partea superioară: Maica Domnului, Sfânta Treime și Ceata Îngerilor sunt realizate de altă mână, pe care o regăsim și în naos.

Pereții pronaosului și naosului au fost placați în trecut cu tablă, pentru a asigura un plus de căldură în interior, astfel că pictura din partea inferioară a pereților este acoperită. Restul ansamblului mural, înnegrit în timp, se mai poate vedea pe peretele vestic al naosului, pe o parte a bolții și în altar, dezvăluind stilul și programul iconografic semnat, probabil, de Zugravul Nistor. Isus Pantocrator, Sfântul Duh și Maica Domnului în medalioane marchează axul bolții naosului, iar scene din Ciclul Patimilor acoperă restul bolții la nord și sud.

Pe peretele vestic la naosului, pictura se păstrează doar în zona timpanului unde este așternută scena Adam

și Eva alături de pomul cunoașterii. La strămutarea urmată de lărgirea edificiului, meșterii nu au fost atenți, montând greșit bârna pe care sunt pictate picioarele celor două personaje biblice, tăind în două compoziția și inversând picioarele.

Iconostasul, care prezintă picturi cu tradiționalele registre: apostolii, proorocii și o Răstignire cu cetatea Ierusalimului în fundal, datează din 1796, conform unei inscripții păstrate aici și face parte din același ansamblu datorat lui Nistor.

PATRIMONIUL

Tâmpla este împodobită cu patru icoane împărătești pe lemn, încadrate stilistic în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea: Maica Domnului cu Pruncul, icoana de hram cu Arhanghelul Mihail și un Iisus Pantocrator putând fi, toate trei, opera lui Nechita Zugravul, realizate la 1767, an înscris pe Evanghelia deschisă din mâinile lui Hristos.

O icoană înfățișându-l pe Sfântul Nicolae (păstrând inscripția de donație: Această icoană au plătit Nicula și Oana și Dumitru/ ani dela XC 1796), alta cu tema Maica

Domnului cu Pruncul și un Isus Pantocrator îi pot fi atribuite lui Nistor din Feleac, ucenicul lui Nechita, semnatarului primului set de icoane.

În patrimoniul lăcașului se mai păstrează icoane pe sticlă din prima jumătate a secolului al XIX-lea: Adormirea Maicii Domnului, Botezul și o Răstignire, alături de un Antimis realizat în același veac.

STAREA DE CONSERVARE ȘI IMPORTANȚA

Preotul ortodox Dumitru Rodilă, care păstorește mica comunitate încă din 1990, s-a îngrijit de edificiu cum a putut mai bine. În ultimii 15 ani au avut loc diverse lucrări de întreținere a monumentului, de la schimbarea șindrilei și a vechii instalații electrice, până la consolidarea bazei sau amenajarea porții de acces spre biserică. Părintele oficiază slujbă vinerea dimineața, în zilele de iarnă, dar și la marile sărbători. În acest fel, lăcașul vechi de peste 400 de ani își duce mai departe menirea de loc de închinare.

Se impune o restaurare a picturii și a patrimoniului mobil, pe măsura importanței acestui edificiu.